

V druhej časti zborníka autori vo svojich príspevkoch reflektujú aktuálne čiastkové didaktické problémy prekladu a tlmočenia.

Prekladu literárnych textov a jeho úskaliam sú venované príspevky v podaní teoretikov umeleckého prekladu A. Červeňáka a N. Muránskej, v ktorých sa zamýšľajú nad problémom interpretácie umeleckého diela pred samotným prekladom, dôležitosťou oboznámenia sa s okolnosťami vzniku diela a problematikou jeho sprístupnenia cieľovej kultúre.

Ďalšie príspevky v zborníku sú venované sprievodcovskému tlmočeniu (J. Opalková), príprave tlmočníkov a prekladateľov na UKF v Nitre (J. Štefčík, M. Vančo, Cs. Molnárová, O. Wrede). Zaujímavý je príspevok O. Wrede: *Blended-learning ako súčasť výučby prekladu*, v ktorom autorka prezentuje možnosť využitia informačno-komunikačných technológií v procese výučby odborného prekladu v podobe blended-learningu. Táto metóda výučby umožňuje študentom aktívne sa podieľať na tvorbe jednotlivých kurzov a otvára im možnosť vlastnej sebarealizácie. Exkurzom do sveta ruskej ezoterickej literatúry je posledný príspevok v zborníku od autorky B. Kráľovej.

Záverom konštatujeme, že odbornej translatologickej komunite sa podarilo v zborníku precizovať a sumarizovať dosiahnuté výsledky výskumu s cieľom zefektívnenia vysokoškolskej prípravy prekladateľov a tlmočníkov a následne aj harmonizácie tohto štúdia nielen v rámci slovenských univerzít, ale aj v európskom kontexte.

Lucia Molnárová

Kredátusová, J. – Opalková, J.: Kontrastívna lexikológia pre prekladateľov (rusistov a ukrajínistov). Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov 2010, 157 stran, ISBN 978-80-555-0268-7, EAN 9788055502687 (словацькою мовою).

Наприкінці минулого року у видавництві Пряшівського університету вийшла книга **Kontrastívna lexikológia pre prekladateľov (rusistov a ukrajínistov)**, написана магістром Ярмілою Кредатусовою та доцентом Ярмілою Опалковою, викладачами Філологічного факультету зазначеного університету. Публікація створена в рамках двох проєктів: наукового проєкту N 1/0250/08 наукового агентства VEGA Міністерства освіти Словацької Республіки та проєкту Створення лінгвокультурологічного та перекладацького центру (Vybudovanie lingvokulturologického a prekladateľ'sko-tlmočnického centra) на базі підтримки операційної програми Výskum a vývoj, фінансованої з Європейського фонду регіонального розвитку.

У Вступі до монографічного видання Я. Опалкова зазначає, що воно виникло як реакція на реальні потреби компаративного та контрастивного дослідження в перекладацькій практиці, теорії та дидактиці (див. детальніше с. 9 рецензованої праці).

Архітектоніка зазначеної публікації зумовлена намаганням авторів максимально повно проаналізувати СУТНІСТЬ СЛОВА як основної одиниці лексики та центральної структурно-семантичної одиниці мови в цілому, оскільки різними своїми аспектами воно входить до різних структурних рівнів мовної системи. Саме тому тут відповідно знаходяться 6 розділів, присвячених осмисленню слова та його значеннєвої структури, слову в його системних зв'язках з іншими словами, стилістичному, територіальному та соціальному розшируванню словникового інвентарю,

дераційним потенціям мови, лексемам фразеологічного характеру та ін. Український ілюстративний матеріал у рецензованій книзі був опрацьований Я. Кредату-совою, а російський – Я. Спалковою. Для зручності на початку зазначеної праці наведений обсяг і список скорочень, які допомагають користувачам швидко зорієнтуватися в розміщенні та сприйнятті матеріалу.

Перший розділ видання **Slovo a jeho významová štruktura** включає в себе кілька підрозділів, де у першому під назвою **Знак в системі мови**, крім короткого огляду загальновідомих семіологічних та філософських теорій 19-20 ст. (Ч. Пірс, Ч. Морріс, Ф. де Соссюр, Е. Бенвеніст), читач знайде детально прокоментовану позицію відомого словацького проф. Яна Горецького, а також погляди представників російської лінгвістики, зокрема Б. Головіна та Р. Попова. З нашої точки зору, останній блок у зв'язку з аналізованою проблемою варто було б розширити, хоча б згадавши відомих російських фахівців Ю. Маслова, Ю. Степанова, українських мовознавців О. Мельничука, С. Семчинського та зауважити про існування в колишньому СРСР Тартусько-московської (московсько-тартуської) семіотичної школи (Ю. Лотман, В'яч. Вс. Іванов, В. Топоров, Б. Успенський та ін.).

Із згадуваним підрозділом тісно пов'язаний другий **Jazyk ako systém systémov. Jazykové roviny**, де автори інтерпретують думки дослідників, котрі займалися типологією ієрархії мовних одиниць (Я. Горецький, Б. Головін, В. Звєгінцев, М. Панов, Є. Панов, М. Кубік, П. Попела, О. Лосев, О. Мельничук, О. Реформатський та ін.). Останні два фігурують у списку літератури як співавтори спільної праці **Загальне мовознавство**, М., 1972, але це, на наш погляд, технічна помилка.

Gramatický a lexikálny význam slova v jazyku – назва третього підрозділу, де крім дефініцій основних понять зазначаються різні способи вираження граматичних значень (афіксація, чергування, суплетивізм), наводиться структура лексичного значення, запропонована В. Манакінім, а також на конкретних прикладах трьох мов (словацької, російської та української) автори намагаються звернути увагу на проблеми, котрі можуть виникати при перекладі без врахування співвідношення семантичної структури та обсягу когнітивних елементів слова. Один з наведених прикладів вимагає уточнення, тому що як в російській, так і в українській мовах існують відповідно *воспитатель второй категории*, *вчитель другої категорії*, а не *воспитатель другого ранга*, *вчитель другого ступеня (рангу)* (див. с.25 рецензованої книги).

У четвертому підрозділі знаходимо класифікацію лексичних значень слова за різними параметрами: зв'язком з оточуючою дійсністю, за ступенем умотивованості, з врахуванням валентності та функції. Саме тут на матеріалі аналізованих мов розглядаються такі суттєві для перекладача явища, як метафора, метонімія, синекдоха, персоніфікація, перифраза, гіпербола, літота, евфемізм, оказіоналізм та ін.

Передостанній підрозділ, названий **Лексична семантика з міжмовного погляду. Основні теорії та поняття**, в стислій формі знайомить читача з історією розвитку семіології від структуралістів (Ф. де Соссюр, А. Мартіне, Б. Поттер), класичного трикутника Ч. Огдена та Дж. Річардса, представників Празького лінгвістичного гуртка і т.д. Тут же представлені найважливіші принципи/етапи осмислення семіологічної проблематики з міжмовного погляду (*гносеологічний, соціологічно орієнтований*), початки якого можна знайти в теорії В. Вернадського, *когнітивний*, сформований В. фон Гумбольдтом і О. Потєбнею, та де операційним елементом виступає

концепт, антропоцентриський та ін., див. детальніше рецензовану книгу, с.31-34). Наприкінці цього підрозділу автори наводять значний список дослідників, котрі доклали зусиль у галузі створення наукової бази теорії перекладу. На превеликий жаль, у списку не наведено жодного українського вченого (хоча В.Коптілов, О.Чередищенко, Р.Зорівчак, В.Радчук, В. Карабан, зрештою, І.Франко та М.Рильський цілком би заслуговували на те!). Аналізований розділ завершує перелік основних теорій і моделей перекладу. На нашу думку, його варто було б доповнити конкретними іменами, місцем виникнення та функціонування, що автори могли б зробити при підготовці другого видання.

Другий розділ публікації присвячений різним типам зв'язків у межах лексичної системи (йдеться про синтагматичні, парадигматичні та епідигматичні відношення). У підрозділі **Полісемія** зазначені найважливіші поняття (**лексико-семантичний варіант, лексема, семема, сема**), без яких неможливе осмислення семантичної структури слова та наведені яскраві актуальні приклади (див. с. 39-41; побіжно зауваження, однак, викликають, зокрема, через некоректність перекладу укр. *підраховувати голоси* на російську мову: рос. *подсчитать голоса*, слід – *подсчитывать*, а також укр. *піднімати голос НА захист прав людини* – правильно рос. *поднимают голос В защиту* ...).

В третьому розділі **Slovo jako súčasť slovnej zásoby** автори диференціюють лексичний склад мови зі стилістичного погляду, соціального та територіального використання, активного та пасивного застосування.

Четвертий розділ **Rozširovanie slovnej zásoby** присвячений різним способам утворення нових слів у мові, в ньому побіжно наведена історія становлення словотвору як самостійної дисципліни, а також представлені класифікації морфем з позиції місцезнаходження по відношенню до кореневої морфемі та функції у структурі слова. Важливою складовою частиною даного розділу є підрозділ **Словотвірна структура слова**, де вводяться поняття основи слова, словотвірного форманта та його можливих реалізацій, різноманітних мотиваційних зв'язків (див. детальніше с. 82-86). Дрібні зауваження, що не зачіпають концептуальної позиції авторів і котрі буде легко виправити у майбутньому перевиданні, стосуються, перш за все, ілюстративного матеріалу на с. 83 та 85. Так, на нашу думку, не варто використовувати як приклади словотвірних ланцюжків слова розмовного характеру чи з позначкою територіального обмеження (див., зокрема, рос. *лес* → *лесной* → *лесовик* → *лесовичка*; некоректно перекладені укр. *узлісся, учень, падати*, правильно рос. *опушка леса*, а не *излесья* та відповідно *ученик, падают*); не поділяємо також позицію авторів щодо інтерпретації словотворення лексем укр. *хмарочос* (яка являє собою кальку рос. *небоскреб*, пор. також англ. *skyscraper*), укр., рос. *ноша*, укр. *падь*, рос. *говор*, словотвірним формантом котрих авторами визначена флексія/нульова флексія (адже флексія/ закінчення, утворюючи окремі словоформи слів, традиційно вважається словозмінною морфемою; лише система флексій, яка характеризує слово в цілому, може бути словотворчим засобом, що спостерігаємо при суфіксації та субстантивації), в нашому випадку можна говорити про безафіксийний словотвір або ж нульову суфіксацію (пор. останнє в Русская граматика, т. 1, М., 1982): укр. *говорити* – *говор* та нульову суфіксацію з чергуванням: укр. *падати* – *падь*, рос. *носить*, укр. *носити* – рос., укр. *ноша*; див. ще приклади флективного способу на с. 94-95.

Подальші підрозділи зазначеного розділу присвячені базовим поняттям словотвору, зокрема, словотвірному значенню, словотвірним перифразам, способам словотворення, словотвірним ланцюжкам, словотвірним гніздам, словотвірним типам і словотвірним категоріям. Автори спираються у своїй роботі на дослідження відомих російських і українських дослідників відповідної галузі (В.Виноградов, М.Шанський, В.Лопатін, О.Земська, І.Улукханов, І.Ковалик, але, на превеликий жаль, в багатьох випадках читач не знайде згадуваних вчених у списку використаної літератури; це ж зауваження стосується також і згадуваних у публікації Ю.Апресяна, Д.Ліхачова, Ш.Баллі, Ф.де Соссюра, В.Троїцького, М.Кубіка, П.Попели та ін.). Варто було б у деяких випадках уважніше поставитись до ілюстрацій аналізованих явищ і їхньої інтерпретації (див., наприклад, укр. *особа за дією* перекладено рос. *деловой человек*, правильно: *лицо, характеризующееся действием, названным мотивирующим словом*, с.87; укр. *біліти, чорніти, зеленіти* відповідатиме рос. *белЕтЬ, чернЕтЬ, зеленЕтЬ*, а не *белИтИ, чернИтИ, зеленИтИ*, с. 89; укр. *солонуватий, солонуватість* перекладаються рос. як *солонуватый, солонуватость*, а не *слануватый, слануватость*, с. 91; словотвір укр. *кристалізуватися*, рос. *кристаллизоваться* не може розглядатися як суфіксально-префіксальний, це постфіксальні утворення; укр. *Івангород*, мабуть, варто було б розглядати як приклад словоскладання, а не основокладання, с.93; проблематично, на наш погляд, здається і трактовка інтерфіксів в українських дієсловах *з-І-ставити, об-І-знати, з-О-мліти*, с. 95, пор. позицію Н.Клименко в Українська мова. Енциклопедія, К., 2000 та ін.).

Останні два підрозділи являють собою характеристику семантичного способу деривації, в межах якого виділено метафору, метонімію, синекдоху, та способу запозичення. Приємно зазначити, що в даному випадку автори використали актуальний, свіжий ілюстративний матеріал.

П'ятий розділ рецензованої публікації присвячений співвідношенню слова та фразеологізму, наочню проілюстрованому в таблиці на с. 107. Враховуючи складність матеріалу, автори детально зупиняються на класифікації фразеологічних одиниць із семантичного та комунікативного погляду, аналізують джерела походження ФО, визначають типи еквівалентності.

Розділ *Slovo a slovník* завершує книгу словацьких філологів, які намагалися максимально повно представити різноманітні лексикографічні розробки, край необхідні перекладачеві у повсякденній роботі. Поповнити список наведених після кожної рубрики публікацій варто було б ще такими: *Словарь русского языка* под ред. А.Евгеньевой в 4-х т. М., 1981-1984; *Лингвистический энциклопедический словарь*. М., 1990; *Русский орфографический словарь*. Отв. ред. В.Лопатин. М., 2000; О.Селіванова. *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава, 2006; Український орфографічний словник, 9 вид., К., 2009.

Монографічне видання завершується списками використаної літератури та електронних джерел, а також реєстром термінів із зазначенням їхнього місця в книзі.

Слід зазначити, що автори надають у науковий обіг новий, достатньо кваліфіковано опрацьований матеріал. Рецензована публікація без сумнівів викличе інтерес не тільки у викладачів і студентів відповідних спеціалізацій, а й у перекладачів, а також фахівців, учених, які займаються дослідженням як близькоспоріднених, так і неспоріднених мов.

Галина Миронова

